

Sprawa C-289/19**Streszczenie wniosku o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym na podstawie art. 98 ust. 1 regulaminu postępowania przed Trybunałem Sprawiedliwości****Data wpływu:**

9 kwietnia 2019 r.

Oznaczenie sądu odsyłającego:

Gerechtshof Den Haag (Niderlandy)

Data wydania postanowienia o wystąpieniu z wnioskiem o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym:

2 kwietnia 2019 r.

Strona skarżąca:

Dexia Nederland BV

Strona przeciwna:

Z

Przedmiot postępowania głównego

Postępowanie główne dotyczy dwóch umów leasingu papierów wartościowych zawartych pomiędzy Z, konsumentem, a pośrednikiem prawnym Dexia Nederland BV (zwaną dalej „Dexią”), bankiem. Spornym jest przy tym, jakiej kwoty Dexia może się domagać w związku z przedterminowym zakończeniem umów leasingu. W szczególności chodzi o to, jakie uregulowanie ma zastosowanie do rozliczenia umowy leasingu papierów wartościowych po tym, jak odpowiednie postanowienie umowne zostanie uznane za nieuczciwe.

Przedmiot i podstawa prawna wniosku o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym

Niniejszy wniosek na podstawie art. 267 TFEU dotyczy kwestii, czy podmiot mogący skorzystać z warunku umownego, który został (przez sąd krajowy) uznany za nieuczciwy w rozumieniu dyrektywy 93/13/EWG z dnia 5 kwietnia

1993 r. w sprawie nieuczciwych warunków w umowach konsumenckich, może powoływać się na stosowaną uzupełniająco regulację ustawową, jeżeli warunek uznany za nieuczciwy okaże się korzystniejszy dla konsumenta niż stosowana uzupełniająco regulacja ustawowa.

Pytania prejudycjalne

1. Czy podmiot korzystający z uznanego za nieważny nieuczciwego warunku umownego, który przewidywał zapłatę odszkodowania w wypadku niewykonania przez konsumenta jego obowiązków, może dochodzić odszkodowania ustawowego przewidzianego na podstawie przepisów uzupełniających?
2. Czy dla udzielenia odpowiedzi na powyższe pytanie znaczenie ma to, czy odszkodowanie, którego można dochodzić przy zastosowaniu ustawowej regulacji w przedmiocie odszkodowania, jest takie samo bądź niższe lub wyższe niż odszkodowanie na podstawie warunku umownego, który został uznany za nieważny?

Powołane przepisy prawa Unii

Dyrektywa Rady 93/13/EWG z dnia 5 kwietnia 1993 r. w sprawie nieuczciwych warunków w umowach konsumenckich

Powołane przepisy prawa krajowego

Burgerlijk wetboek (kodeks cywilny): art. 6:101, 6:101, 6:233 i 6:277

Oud burgerlijk wetboek (dawny kodeks cywilny): art. 7A:1576e ust. 2

Zwięzłe przedstawienie stanu faktycznego i postępowania głównego

- 1 Niniejsza sprawa dotyczy oferowanych na szeroką skalę konsumentom w Niderlandach pod koniec lat dziewięćdziesiątych ubiegłego wieku i na początku obecnego stulecia umów leasingu papierów wartościowych, które polegały na inwestowaniu pożyczonych pieniędzy. Produkt ten polegał zasadniczo na tym, że leasingobiorca (będący zazwyczaj konsumentem) pożyczał od banku pieniądze (zwane dalej „należnością główną”) na określony czas, a bank nabywał za tę kwotę akcje w imieniu i na rzecz leasingobiorcy. Akcje pozostawały własnością banku do czasu całkowitej spłaty pożyczki, ale ewentualna dywidenda przypadła leasingobiorcy. Leasingobiorca uiszczał w trakcie trwania umowy co miesiąc określoną kwotę tytułem odsetek od pożyczonej kwoty, a w niektórych przypadkach także dokonywał spłaty kapitału (dalej „raty miesięczne”). Po zakończeniu umowy akcje były sprzedawane, a leasingobiorca otrzymywał zysk z ich sprzedaży, pomniejszony o pozostałą do zapłaty należność główną i ewentualne pozostałe do zapłaty raty miesięczne. Jako że inwestowało się

pożyczonymi pieniędzmi, można było nabyć relatywnie duży portfel akcji przy relatywnie niskim „wkładzie” (odsetki i ewentualne spłaty pożyczki). Ponadto w wielu przypadkach w trakcie trwania umowy płacono jedynie odsetki, a kwota główna stawała się wymagalna dopiero po zakończeniu okresu, na jaki umowa leasingu akcji była zawarta. Przy ograniczonym wkładzie można było uzyskać relatywnie wysoką dodatnią lub ujemną stopę zwrotu, tak zwany efekt dźwigni (*leverage*). Ta konstrukcja leasingu akcji była w Niderlandach bardzo atrakcyjna, nie tylko ze względu na rosnący rynek akcji, lecz również ze względu na korzyści podatkowe: odsetki miesięczne można było uwzględnić w zgłoszeniu podatku dochodowego jako odliczenie, podczas gdy wzrost wartości akcji pozostawał nieopodatkowany. Gdy na początku obecnego stulecia gospodarka osłabła, zniesiono możliwość odliczenia odsetek, a rynek akcji uległ załamaniu, umowy leasingu papierów wartościowych okazały się bardzo ryzykowne. W wielu wypadkach doprowadziły one do powstania pozostałego do spłaty zadłużenia, ponieważ cena sprzedaży akcji była niewystarczająca, aby spłacić pożyczkę.

- 2 W niniejszej sprawie Z zawarł dnia 17 marca 2000 r. dwie takie umowy leasingu papierów wartościowych, obie na okres 120 miesięcy. Drugą stroną umowy był poprzednik prawny Dexii. Całkowita umówiona suma rat leasingowych każdej z umów wynosiła 49 507,66 euro [cena zakupu (należność główna) w kwocie 22 102,06 euro i suma odsetek do zapłaty w kwocie 27 405,60 euro]. Uznano, że do umów mają zastosowanie „Bijzondere Voorwaarden Effecten Lease van Legio-Lease” (szczególne warunki leasingu papierów wartościowych w Legio-Lease), zwane dalej „szczególnymi warunkami”.
- 3 Zgodnie z umowami leasingu papierów wartościowych Z miał z tytułu każdej umowy płacić co miesiąc odsetki w kwocie 503,28 NLG (228,38 euro) przez pierwsze 36 miesięcy, a przez kolejne 84 miesiące w wysokości 12,4% ceny zakupu w stosunku rocznym, z możliwością odliczenia na podstawie średniego wzrostu wartości pakietu akcji. Kwota główna miała być spłacona po upływie uzgodnionego czasu, na który umowy zostały zawarte (120 miesięcy). Z zapłacił łącznie z tytułu obu umów raty miesięczne w kwocie 33 911,69 euro. Po odliczeniu uzyskanych za akcje dywidend kwota „wkładu netto” wynosi 25 725,37 euro dla obu umów.
- 4 W 2006 r. Dexia zakończyła przedterminowo umowy leasingu papierów wartościowych, ponieważ Z zalegał w płatnościach. Na potrzeby pytań prejudycjalnych rozwiązanie to może być uznane zgodnie z prawem krajowym za równoznaczne z rozwiązaniem umowy. Dexia sporządziła w niniejszej sprawie końcowe rozliczenie umów leasingu papierów wartościowych.

Przy obliczeniach zastosowano art. 6 i 15 szczególnych warunków. Brzmia one następująco:

„6. Jeżeli (a) leasingobiorca po pisemnym wezwaniu do zapłaty pozostaje w zwłoce z zapłatą jednej lub więcej miesięcznych rat, wykonaniu jakiegokolwiek innego obowiązku wynikającego z umowy lub jakiegokolwiek innej umowy

leasingu podobnej do niniejszej umowy albo (b) leasingobiorca wniósł o odroczenie płatności lub została ogłoszona jego upadłość, bank jest uprawniony do natychmiastowego zakończenia umowy i wszystkich innych podobnych umów leasingu i żądania niezapłaconej części całkowitej umówionej sumy rat leasingowych wynikających z wszystkich trwających umów leasingu podobnych do niniejszej umowy w całości oraz do sprzedaży papierów wartościowych w momencie wybranym przez bank na giełdzie lub w inny sposób. Bank zaliczy zysk uzyskany z tej sprzedaży na poczet zobowiązania leasingobiorcy. Ewentualna nadwyżka zostanie wówczas wypłacona leasingobiorcy przez bank”.

„15. [...] W przypadku rozwiązania umowy należność leasingobiorcy składa się z kwoty równej wartości sprzedaży papierów wartościowych w dacie rozwiązania, pomniejszonej o kwotę równą bieżącej wartości niezapłaconej części całkowitej umówionej sumy rat leasingowych. Wartość bieżącą oblicza się zgodnie z przepisami art. 7:1576e ust. 2 BW (kodeksu cywilnego).”

5 Artykuł 7A:1576e ust. 1 i 2 dawnego BW brzmiał następująco:

„1. Kupujący jest zawsze uprawniony do wcześniejszej zapłaty jednej lub kilku kolejnych rat ceny zakupu.

2. W przypadku wcześniejszej jednorazowej zapłaty całej kwoty zobowiązania ma on prawo do odliczenia w wysokości pięć procent każdej wcześniej uiszczonej raty rocznie”.

6 Zgodnie z powyższymi rozliczeniami końcowymi leasingobiorca został obciążony bieżącą wartością (obliczoną zgodnie z art. 7A:1576e ust. 2 BW przez odliczenie w wysokości 5% w stosunku rocznym) pozostałej umówionej kwoty głównej, pomniejszonej o wartość sprzedaży akcji (art. 15 szczególnych warunków) i oprócz tego bieżącą wartość pozostałych do zapłaty rat miesięcznych na podstawie art. 6 szczególnych warunków. Zgodnie z rozliczeniem sporządzonym przez Dexię w niniejszej sprawie dnia 3 października 2006 r. Z powinien zapłacić jej 8607,22 euro z tytułu każdej umowy. Zgodnie z rozliczeniami końcowymi sporządzonymi przez Dexię Z miał zapłacić kwoty (zwane dalej: „pozostałe do spłaty zadłużenie”) w wysokości 7682,36 EUR i 8107,17 euro. Na kwoty te składa się zasadniczo pozostała do zapłaty należność główna i pozostałe do zapłaty 41 rat miesięcznych, pomniejszone o wartość sprzedaży akcji.

7 Hoge Raad (sąd najwyższy) orzekł, że Dexia – jako wysoce wykwalifikowany usługodawca finansowy – miała obowiązek odpowiednio uwzględnić interesy leasingobiorcy związane z tym ryzykownym i złożonym produktem poprzez ostrzeżenie przed ryzykiem związanym z pozostałym do zapłaty zadłużeniem, które może wystąpić w momencie zakończenia umowy (obowiązek ostrzeżenia). Ponadto Hoge Raad orzekł, że Dexia powinna była przeprowadzić analizę dochodów i pozycji kapitałowej leasingobiorcy, aby upewnić się, czy posiada on wystarczające zdolności finansowe, aby mogła zasadnie przyjąć założenie, że spełni on wynikające z umowy obowiązki zapłaty (obowiązek przeprowadzenia

kontroli). W przypadku niedopełnienia przez Dexia obowiązku ostrzeżenia i przeprowadzenia kontroli jest ona zgodnie z utrwalonym orzecznictwem zobowiązana do naprawienia szkody, jednakże odszkodowanie jest na podstawie art. 6:101 BW (wina własna) ograniczone do dwóch trzecich pozostałego do spłaty zadłużenia. Po potrąceniu odszkodowania z pozostałym do spłaty zadłużeniem leasingobiorca jest więc nadal zobowiązany do zapłaty jednej trzeciej pozostałego do spłaty zadłużenia. Jeżeli jednak sytuacja finansowa leasingobiorcy jest tego rodzaju, że zobowiązania finansowe wynikające z umów leasingu papierów wartościowych stanowią dla niego niedopuszczalne obciążenie finansowe, Dexia, jeżeli naruszyła oba obowiązki dochowania staranności, musi, oprócz dwóch trzecich pozostałego do spłaty zadłużenia, zapłacić również dwie trzecie zapłaconych odsetek i ewentualnych spłat pożyczki (zapłaconych już rat miesięcznych) tytułem odszkodowania.

- 8 Początkowo Dexia domagała się w niniejszym postępowaniu zapłaty jednej trzeciej pozostałego do spłaty zadłużenia obliczonego w rozliczeniu końcowym (według Dexia 1948,43 euro i 2702,12 euro), powiększonego o koszty pozasądowe w wysokości 700 euro.
- 9 W toku postępowania Dexia przyznała, że sytuacja finansowa Z stanowiła poważne, niedopuszczalne obciążenie finansowe i w związku z tym była ona zobowiązana do naprawienia szkody poniesionej przez Z. Według Dexii należne od niej odszkodowanie składało się z dwóch trzecich zapłaconych już rat miesięcznych po potrąceniu dywidendy i dwóch trzecich pozostałego do spłaty zadłużenia, na które zgodnie z art. 6 szczególnych warunków składa się między innymi bieżąca wartość pozostałych 41 rat. Uznała ona jednak, że nadal jest uprawniona do jednej trzeciej rat jeszcze niewpłaconych. Kwoty te odjęła od kwoty zadłużenia ze strony Z. Ostatecznie Dexia uznała, że jest dłużna Z 6 844,95 euro z tytułu pierwszej umowy i 5 731,82 euro z tytułu drugiej umowy.
- 10 Wyrokiem z dnia 21 maja 2013 r. kantonrechter (sąd pierwszej instancji w składzie jednoosobowym) zasądził od Dexii na rzecz Z kwotę 18 804,60 euro. Żądane przez Dexia pozostałe do zapłaty raty (obliczone według wartości bieżącej) nie powinny zdaniem kantonrechter podlegać uwzględnieniu, a zatem nie mogły zostać odliczone od kwoty należnej Z.
- 11 Dexia złożyła środek odwoławczy od tego wyroku. Z podnosił, że art. 6 szczególnych warunków, na którym Dexia opiera swe żądanie zasądzenia pozostałych do zapłaty rat (obliczonych według wartości bieżącej), zawiera odsetki karne i powinien zostać uznany za nieuczciwy warunek umowny w rozumieniu dyrektywy 93/13/EWG w sprawie nieuczciwych warunków w umowach konsumenckich.
- 12 W dniu 29 listopada 2016 r. gerechtshof (sąd apelacyjny) zawiesił postępowanie do czasu wydania przez Hoge Raad (sąd najwyższy) w krajowej procedurze w trybie prejudycjalnym orzeczenia w przedmiocie między innymi tego, czy art. 6 i

15 szczególnych warunków należy uznać za warunki nieuczciwe w rozumieniu dyrektywy 93/13.

- 13 W orzeczeniu w trybie prejudycjalnym z dnia 21 kwietnia 2017 r. Hoge Raad orzekł, że art. 6 szczególnych warunków rzeczywiście należy uznać za warunek nieuczciwy w rozumieniu dyrektywy 93/13. Zdaniem Hoge Raad w sporze pomiędzy nabywcą a Dexią sąd jest na podstawie art. 6:233 BW zobowiązany stwierdzić nieważność tego warunku w zakresie, w jakim odnosi się on do rat odsetkowych, które nie były jeszcze należne w chwili zakończenia umowy leasingu. Według Hoge Raad Dexia nie może zatem domagać się tych rat odsetkowych. Zdaniem Hoge Raad do skutków stwierdzenia nieważności tego warunku stosuje się uzupełniająco prawo krajowe.

Najważniejsze argumenty stron w postępowaniu głównym

- 14 Zdaniem Dexii orzeczenie prejudycjalne Hoge Raad oznacza, że warunek, na mocy którego może ona domagać się zapłaty pozostałych rat miesięcznych w przypadku przedterminowego zakończenia umowy, jest wprawdzie nieważny, jednak Dexia może domagać się odszkodowania zgodnie z przepisami prawa, a mianowicie art. 6:277 ust. 1 BW, który stanowi:

„W przypadku rozwiązania umowy w całości lub w części, strona która przez niewykonanie swojego zobowiązania spowodowała rozwiązanie umowy, jest zobowiązana do naprawienia swojemu kontrahentowi szkody poniesionej przez niego w związku z faktem, że nie doszło do wzajemnego wykonania zobowiązań, lecz do rozwiązania umowy”.

- 15 Na szkodę składają się zdaniem Dexia raty przysługujące w stosunku do momentu rozwiązania umowy, o które pomniejsza się zysk Dexii na skutek rozwiązania umowy. Według Dexii wartość szkody poniesionej przez nią w związku z rozwiązaniem umowy wynosi 6653,33 euro. Kwota ta jest (ze względu na różnicę między umownie ustaloną wysokością odsetek a znacznie niższą rynkową stopą procentową w momencie rozwiązania umowy) wyższa niż kwota naliczona Z przez Dexię na podstawie art. 6 umowy leasingu papierów wartościowych.
- 16 Argumentacja Dexii sprowadza się do twierdzenia, że skoro nie może ona powoływać się na ustanowiony w art. 6 szczególnych warunków warunek umowy, zgodnie z którym przysługuje jej prawo do pozostałych rat po zakończeniu umowy, to w każdym wypadku przysługuje jej prawo do domagania się odszkodowania przysługującego na mocy prawa, które ma zastosowanie jako regulacja uzupełniająca.

Zwięzłe uzasadnienie odesłania prejudycjalnego

- 17 Kwota, której Dexia może się domagać na mocy stosowanego uzupełniająco prawa (art. 6:277 BW), może być większa niż kwota, którą Dexia mogła pobrać

na podstawie art. 6 szczególnych warunków. Wynika to z różnicy między uzgodnionym w umowie (w 2000 r.) oprocentowaniem a znacznie niższą rynkową stopą procentową w momencie rozwiązania umowy (w 2006 r.). Na skutek upływu czasu i obniżenia stóp procentowych uzupełniające zastosowanie prawa (art. 6:277 BW) mogłoby być w tej konkretnej sytuacji mniej korzystne dla Z niż zastosowanie (nieważnego) art. 6 szczególnych warunków umowy leasingu papierów wartościowych. Powstaje pytanie, czy w takim przypadku Dexia może powoływać się na stosowaną uzupełniająco regulację ustawową.

- 18 W sprawach połączonych C-96/16 i C-94/17, Banco Santander i Escobedo Cortés, w sprawie C-94/17 zadano podobne pytanie, a mianowicie czy stwierdzenie nieważności postanowienia ustanawiającego stopę odsetek za zwłokę ze względu na jego nieuczciwość musi wywoływać inne skutki, jak na przykład całkowite zniesienie odsetek, zarówno kapitałowych, jak również za zwłokę, gdy kredytobiorca nie wypełnia swego zobowiązania wynikającego z umowy, lub też że należne są odsetki ustawowe. Trybunał nie odpowiedział jednak na to pytanie. W tym kontekście i biorąc pod uwagę fakt, że pytania te powstaną lub mogą powstać w wielu podobnych sprawach, zadano powyższe pytania.

DOKUMENT ROBOCZY